

Nyt fra østfronten

Slaget om Tyrkiet er (igen) inde i en afgørende fase. To nye bøger behandler forholdet – og hvordan europæerne opfatter det

Mehmet Ugur & Nergis Canefe (red): Turkey and European Integration. Accession prospects and issues. Routledge 2004. 312 s. L 70.

Angelos Giannakopoulos & Konstantinos Maras (Hrsg.): Die Türkei-Debatte in Europa. Ein Vergleich. VS Verlag 2005. 242 s. EUR. 28.90.

Af Martin Løntoft

Det eneste, der i øjeblikket synes sikkert i den europæiske Tyrkiet-debat er, at emnet får folk op af stolene. Det gælder ikke kun politikere, læserbrevskribenter og journalister – også den akademiske verden producerer efterhånden en overflod af antologier om de EU-tyrkiske genvordigheder. Den nyeste af slagsen fra Routledge hører – trods den mildt sagt uninspirerende titel og indpakning – til i den bedre ende. Bogen undgår den tendens til at forme sig som et anklageskrift over parternes brudte løfter, som har hjemsøgt dele af litteraturen. I stedet vender de fleste kapitler blikket mod de dynamikker, som EU-perspektivet har igangsat i Tyrkiet, først og fremmest i økonomien og i centrale politiske diskurser.

Mehmet Ugur og Mine Eder undersøger i deres bidrag sammenhængen mellem Tyrkiets økonomiske problemer og de politiske reformer. Begge beskæftiger sig med den tyrkiske økonomiske politik gennem 1980'erne og 1990'erne, der angiveligt undergravede Europas tro på landets reelle vilje til medlemskab og i mange år stod i vejen for den politiske del af integrationsprocessen. Mine Eder problematiserer, med udgangspunkt i latinamerikanske erfaringer med økonomisk liberalisering og politisk populisme, EU's strategi om sideløbende økonomiske og politiske reformer.

Islams betydning

Bogens to mest interessante bidrag beskæftiger sig med forskydningerne i den tyrkiske islamiske bevægelses opfattelse af Tyrkiets EU-ansøgning. Den islamiske bevægelse, der har været aktiv under forskellige partinavne siden flerpartisystemets indførelse i 1950'erne, har bevæget sig fra en klar civilisationsbetinget kritik af det kristne Europa til den dominerende nutidige gren, der i skikkelse af regeringspartiet AKP arbejder aktivt for tyrkisk medlemskab af Unionen. Det afgørende skifte i bevægelsens retorik indtraf ifølge både Burhanettin Duran og Effie Fokas i kølvandet på den såkaldte 28. februar-proces, som refererer til de tyrkiske generalers lukningsproces mod det islamiske Refah (Velfærds-) parti i 1997. Lukningen af Velfærdspartiet bragte bevægelsens moderate flertal til den erkendelse, at de religiøse rettigheder, som står i centrum for bevægelsens politik, kun kunne vindes gennem Tyrkiets tilnærmelse

til EU og deraf følgende politiske reformer. Efter et kort mellem spil under navnet Fazilet (Dydens) parti, bidrog spørgsmålet også til at udskille bevægelsens fundamentalistiske fløj fra den moderate fløj, der i dag er regeringsbærende. Den første eksisterer i dag under partinavnet Saadet (Lykke), der har tag i knap 2 pct af vælgerne.

Erdogans på een gang pro-islamiske og EU-begejstrede regering har givet genlyd langt uden for Tyrkiet, men den opsigtsvækkende syntese mellem Tyrkiets "østlige" og "vestlige" elementer trækker, ifølge Durans kapitel, intellektuelle spor tilbage til midten af 1980'erne. Mens Effie Fokas' kapitel koncentrerer sig om AKP's politiske kurs-ændring i EU-politikken som en direkte konsekvens af Velfærdspartiets lukning, opfatter Duran 28. februar-processen som udløsende faktor i en diskursiv udvikling, der har kunnet følges hos islamistiske forfattere over en længere periode. De to kapitler supplerer hinanden glimrende, og efterlader læseren væsentligt bedre rustet i debatten om islams betydning i moderne tyrkisk politik.

Den islamiske ny-definering af Europa har skiftet civilisations-argumenterne ud med en multikulturalistisk rettighedsdefinition, der næsten synes designet til den Europa-opfattelse, EU har søgt at promovere efter afslutningen på Den Kolde Krig. Selvom dette skifte i den islamiske politiske retorik blev udløst af 28. februar-processen, er det samtidig gjort muligt af den mellem-østlige indvandring til Europa, der har frataget Europa positionen som en entydigt kristen modpol til islam. Både Fokas og Duran gør således opmærksom på den tyrkiske islamiske bevægelses betydning for den (vide-re-) udvikling af en "europæisk islam", som er blevet efterlyst de seneste år.

Ved siden af økonomiske og identitetsmæssige problemfelter indeholder antologien en udmærket sektion med fokus på forholdet mellem tilnærmelsesprocessen og den interne tyrkiske udvikling. Denne kommer blandt andet omkring case-studier af europæiseringen hos de politiske partier og bureaukratiet, udfordringer for den tyrkiske medborgerskabsmodel under indtryk af unionsmodellen og en detaljeret analyse af implementeringen af de reformer, særligt vedrørende menneskerettigheder, som er vedtaget siden 1999.

Debatten i EU

Mens Ugurs & Canefes antologi føjer nyt til en række kendte forskningsområder, tager Giannakopoulos & Maras i deres bog fat på et stadig ret jomfrueligt område

de, nemlig den allesteds nærværende europæiske debat om tyrkisk EU-medlemskab, der har raset de seneste år.

Bedømt alene på EU's *beslutninger* skulle man tro, at Europas statsledere efterhånden havde forsonet sig med tanken om Tyrkiets fremtidige plads i Unionen. Efter et forsøg på at udgrænse Tyrkiet fra det nye Europa ved Luxembourg-topmødet i 1997, har det siden 1999 været klokkeklar EU-politik, at Tyrkiet skal optages, så snart landet og EU er parate hertil i henhold til københavnskriterierne. Når intet alligevel synes sikkert, skyldes det naturligvis, at en usædvanlig lang række politikere i denne sag føler sig kaldet til at repræsentere det folkelige nej, som ingen er i tvivl om eksisterer "derude". Befolkningernes modstand behandles som et faktum uden behov for yderligere nuancering. Senest blev Tyrkiet utvetydigt udlagt som årsagen til de franske og hollandske vælgeres afvisning af den europæiske forfatning, selvom meningsmålinger i dagene efter afstemningerne viste, at Tyrkiet lå langt nede på listen over vælgernes begrundelser for deres nej. En betydelig folkelig skepsis er naturligvis en uafviselig realitet, men hvor udbredt er den, og skyldes den primært politiske bekymringer, frygt for økonomi og arbejdspladser, eller simpel islamofobi?

Giannakopoulos og Maras samler i *Die Türkei-Debatte in Europa* 17 bidrag med analyser af Tyrkiet-debattens temaer og positioner i 14 af EU's medlemslande, og tegner et ganske interessant billede af tendenser og forskelle i den offentlige europæiske argumentation.

Bogen åbner med en begrebsanalyse af Europa-Parlamentets Tyrkiet-debatter i perioden 1996-2003 skrevet af redaktørerne. Ved hjælp af en elektronisk kvantificering af parlamentarisk indlæg påviser Giannakopoulos og Maras debatternes ambivalente sprogbrug angående Tyrkiet. Hvor parlamentarikerne på den ene side anerkender Tyrkiets ret til medlemskab på baggrund de officielle københavnskriterier, afslører den dominerende sprogbrug på den anden side en stærk perception af Tyrkiet som anderledes end Europa. Kapitlet giver en værdifuld dokumentation af Tyrkiet-debattens grundbegreber, mens den valgte tilgang desværre ikke giver mulighed for at anlægge et kronologisk udviklingsperspektiv på debatten, heller ikke inden for artiklens egen periodisering. Det samme gælder de partipolitiske forskelle i parlamentsgruppernes retorik, som kapitlet heller ikke bidrager til at belyse.

De nationale debatter

Det gør til gengæld flere af bogens bidrag om de nationale debatter. Som helhed anskueliggør de 14 kapitler den forventelige tendens til en større skepsis hos borgerlige partier end hos centrum-venstre, omend der er tale om et mere broget billede, end mange måske har forestillet sig. Ved siden af den gennemgående tendens til et politisk højre-venstre skel, er den klareste nye erkendelse efter gennemlæsningen af de 14 nationale cases, i hvor høj grad partikulære politiske, historiske og økonomiske faktorer spiller ind på debatten. For

eksempel spiller de osmanniske belejringer af Wien i det 17. århundrede en central rolle i den østrigske debat, hvor der er noget nær national konsensus om, at Tyrkiet hverken historisk eller kulturelt hører hjemme i Europa. Det andet yderpunkt i denne henseende udgøres af Sverige, hvor næsten hele det politiske spektrum kan samles om støtte til Tyrkiets optagelse, den dag de opfylder de politiske kriterier for medlemskab. Her pågår til gengæld en livlig debat om, hvad der skal til, før disse er opfyldt. Den danske debat er desværre ikke medtaget i bogen.

Det overordnede højre-venstre skel mudres i flere lande yderligere til af fordelingspolitiske faktorer. Ikke mindst frygter socialistpartierne i flere lande, at en tyrkisk optagelse vil sætte det europæiske arbejdsmarked under pres, mens bønderne særligt i Frankrig ser Tyrkiets optagelse som det endelige dødsstød til de lukrative støtteordninger. Pragmatiske bekymringer vedrørende økonomi og national indflydelse har i de fleste landes debatter spillet en langt større rolle end de kulturelt-religiøse argumenter, der oftest bringes til torvs som den primære basis for folkedebets modstand.

Selvom de i alt 18 forfattere, der bidrager til bogen, har tilstræbt en fælles tilgang ved at skelne mellem pragmatiske, politiske og kulturelle argumenter i Tyrkiet-debatterne, bærer bidragene præg af at være samlet ind fra mange europæiske kilder og tilsidst tømret sammen til et fælles projekt. Kapitlerne fremstår således i forskellige stilarter og med varierende vægtning og struktur. Det kommer der en behagelig afveksling ud af, når man, som jeg, har læst kapitlerne i forlængelse af hinanden, men det er oplagt, at det gør det vanskeligere at lave en direkte sammenligning af aktørerne i enkelte landes debatstruktur. Redaktørerne samler dog til sidst trådene i en *Vergleichsanalyse*, hvor de søger at konkludere dels på geografisk og politiske forskelle, men også på tendenser i argumentationen hos henholdsvis regeringer, opposition og presse. Alt i alt fremstår *Die Türkei-Debatte in Europa* og det felt, den betræder, som en god og nødvendig forudsætning for at forstå de mekanismer, Tyrkiet-debatten rammer i forskellige dele af Europa.

Martin Løntoft er cand.mag i historie og europastudier. Hans speciale om den europæiske Tyrkiet-debat er udgivet i Jean Monnet Centret ved Århus Universitets skriftserie.